№ 102 Յունիսի 6 (18) 1881 Յունիսի 6 (18) № 102

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներսէս պատրիարք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ հասարակութեան նուիրատուութիւնը. Նամակ Նուխուց. Նամակ Փօթիից. Նամակ Բագուից. Նամակ խմբագրին.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բօլգարիա. Սերբիա. Անգլիա. Թիւրքիա. Նամակ Թիւրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

—

Մեր Կ. Պօլսի թղթակից Հայկակը գրում է մեզ, թէ Ներսէս պատրիարքը դարձեալ պէտք է հրաժարվի իր պաշտօնից և թէ նրա հրաժարականը պահանջում է Կ. Պօլսի ազգային գործողների մեծ մասը։

Ինչքան արաւ Ներսէսը իր ազգի համար, նրա ամենածանր ճգնաժամի մէջ,—այդ կը գնահատի ապագան։ Միայն այժմ, հազիւ թէ կը գտնվի մի այլ մարդ սրբազանի տեղ, որ կարողանայ Ներսէսի պէս պաշտպանել հայոց դատը, եւրոպական պետութիւնների և Բ. Դռան առաջ։

Պահանջել որ Ներսէս պատրիարքը այժմ հրաժարվի, երբ հայոց խնդիրը նորից պիտի յուզվի,—ամենամեծ անտակտութիւն է Կ. Պօլսի գործողների կողմից և ապացոյց է թէ որքան նրանք քաղաքականապէս անզարգացած և անպատրաստ են։

Պատրիարքին հրաժարեցնելու պատճառը բերում են այն, որ նա իր պաշտօնը վարելու ժամանակ շատ չէ հոգացել հայոց ազգի ներքին հարցերի մասին։ Բայց ի՞նչ միջոց կար առանձին ուշադրութիւն դարձնել ներքին հարցերի վրա, երբ հայոց խնդիրը քաղաքականապէս յուզված էր և ազգի ամբողջ ուշադրութիւնը դարձրած էր այն վերանորոգութիւնները պահանջելու վրա, որ Թիւրքաց հայերին պիտի տրվէին Սան-Ստեֆանոյի և Բեռլինի դաշնագիրների զօրութեամբ։

Մենք դարձեալ յոյս ունենք, որ Կ. Պօլսի հայոց ազգային ժողովի բարեմիտ մասը կաշխատի Ներսէսին թշնամի կուսակցութեան անբարեխիղճ ինտրիգաներին առաջ առնել և դարձեալ կաշխատի պահել պատրիարքին իր պաշտօնի մէջ, իսկ եթէ նա այնու ամենայնիւ կը հրաժարվի,—ազգը դարձեալ նրան կընտրէ։

Անբարեխիղճ ենք ասում, որովհետև գա ամենամեծ ապերախտութիւն կը լինէր հայոց ազգի կողմից, կպչելով այն հանգամանքին, իբր թէ Ներսէսը անհոգ հանդիսացաւ Թիւրքաց Հայաստանի ազգային գործերի ներքին կառավարութեան վերաբերութեամբ, մոռանալ այն ահագին և անգնահատելի ծառայութիւնները որ նոյն մարդը արաւ ազգի համար հայոց դատը պաշտպանելու գործում։

Ամօ՜թ այն հայերին, որոնք մոռանալով իրանց գործողների արժանաւորութիւնները, ազգին նրանց ձեռքով մատուցած ծառայութիւնները, անձնական կրքից շարժված՝ մեծ բաւականութիւն են գտնում ինտրիգաներ անելու և օգտաւէտ գործողներին խայտառակելու մէջ։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

—

Մեզանից շատերը գանգատվում են թէ, հայ հասարակութիւնը ժլատ է, անտարբեր է դէպի իր ազգային գործերը, բայց մենք հակառակը կասենք։

Մենք կասենք, որ հայ հասարակութիւնը ժլատ չէ, այլ առատաձեռն է դէպի իր ազգային գործերը, միայն անկանոն, անօգուտ ձևով։ Հայ հասարակութիւնը մեծ յօժարութեամբ տալիս է իր նուէրները, բայց առանց ընտրութեան. նա չէ մտածում, չէ քննում թէ արդեօք տուած նուէրները ո՞ւմ ձեռքն է տալիս, ի՞նչ բանի համար է նուիրում, կամ տուած նուէրները իրանց նպատակին հասնում ե՞ն թէ ոչ։ Օրինակներ շատ կան։

Էջմիածնից դուրս կը գայ մի որ և է եպիսկոպոս կամ վարդապետ, որին Էջմիածինը խոստացել է արքութեան կամ ծայրագոյնութեան տիտղոս տալ, եթէ նուէրներ ժողովի, և ահա նրանք կը սկսեն թափառել զանազան հայաբնակ քաղաքներ և գիւղեր, ասելով, թէ Էջմիածնի այս ինչ շինութեանը վերանորոգութիւն է հարկաւոր, այն ինչ տեղը քանդվել է, տիրացուներին ժամաշապիկներ է հարկաւոր, և այլ այսպիսի շատ տեսակ երևակայական բաներով կը սկսեն մոլորեցնել միամիտ հասարակութեանը,—յանուն ազգասիրութեան։ Եւ զարմանալին այն է, որ ո՛չ թէ միայն հասարակութիւնը առատութեամբ վարձատրում է այնպիսիներին, այլ և հասարակութեան մէջ կարծված ինտելիգենտները իրանցից ընտրում են մի քանի անձանց, կազմում են մասնաժողով (ինչպէս անցեալ տարի պատահեցաւ Թիֆլիսում) և սկսում են գործակցել Էջմիածնի նուիրակների հետ, թէ կամայ և թէ ակամայ, ամաչեցնելով իրանց ծանօթներին, և առնելով նուէրներ, կարճ ժամանակամիջոցում խոշոր գումարներով բեռնաւորում են Էջմիածնի նուիրակներին և մեծ բաւականութեամբ ճանապարհ են ձգում... Եւ ահա, տեսէք թէ Էջմիածնի օրգան «Արարատ» ամսագիրը որպիսի փառաւոր ածականներով կը վարձատրէ վերոյիշեալ ինտելիգենտներին.—Աստուածասէր, Քրիստոսասէր, Էջմիածնասէր, Աթոռասէր, Հայրապետասէր, Հայրենասէր, Ազգասէր, Աղօթասէր, Հոգեսէր և այլ շատ բաների „սէր“-ներով կը բարձրացնէ օդի մէջ։ Այսքանը բաւական չէ. ամեն մի ինտելիգենտը կը ստանայ Էջմիածնից օրհնութեան մի փառաւոր կոնդակ։

Իսկ սոցա հետ գոնէ հաւասարաչափ յիշվում ե՞ն արդեօք նոցա անունները, որոնք գրականական ասպարէզի մէջ մտած գիշեր և ցերեկ յօգուտ ազգի զոհում են իրանց բարոյական և մտաւորական և մինչև անգամ ֆիզիկական և նիւթական ոյժերը.— Ճշմարտութիւնը պահանջում է խոստովանվել, որ այնպիսիները ոչ թէ միայն չեն վարձատրվում հասարակութիւնից գոնէ լոկ խրախուսանքներով, այլ որ զարմանալին է, այնպիսիները մի քանի մոլեռանդ և այսպէս ասած սուտ կօսմօպօլիտների շնորհիւ հասարակութեան տգէտ և մոլեռանդ մասից ճանաչվում են իբրև ազգի վնասակարներ։

Եւ ահա այս հասարակութեանը, որ այնքան առատ նուէրներով վարձատրեց Էջմիածնի նուիրակներին, առաջարկեցէք այժմ նուիրատուութիւն յօգուտ ազգային սուրբ նպատակների—և կը հանդիպէք սառնասրտութեան. „վա՜հ, որ մեկից տանք, քանի ուզէք“, կը պատասխանեն։

Մինչդեռ Էջմիածնի մի որ և է կուսակրօն նուիրակ կամ մի օրհնութեան կոնդակ կարողանում է նոյն իսկ առաջին յայտնվելու ժամանակ գրգռել հասարակութեան բարեգործական եռանդը— դէպի ամեն մի աննպատակ գործը, ռուսահայ մամուլը ամիսներով և գրեթէ տարիներով անդադար հրաւէրներ կարդալով հազիւ հազ կարողացաւ մի նշանաւոր գումար հաւաքել յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի սովատանջների, որը ազգային նպատակներից ամենագլխաւորն էր։ Եւ այն էլ եթէ չեմ սխալվում, հայ հասարակութիւնը նուիրում էր միայն նրա համար գլխաւորապէս, որ իր ազգանունը փառաւորապէս տպված տեսնէր լրագիրների էջերում (բացառութիւններ ամեն բաների մէջ կան)։

Զարթեցրէք մի որ և է ազգային, կարևոր խնդիր և հրաւիրեցէք հասարակութեանը օգնելու,— արհամարհանքի կը հանդիպէք։— Ո՞ւր է „Մշակ“ լրագրի միջոցով առաջարկած եւրոպական և Հայաստանի մի քանի քաղաքներում թղթակիցներ պահելու խնդիրը, որոնք պէտք է թղթակցէին եւրոպական նշանաւոր լրագիրներին ազգային խնդիրների վերաբերութեամբ, և կամ մի և նոյն լրագրից առաջարկած եւրոպական մի որ և է լեզուով ազգային օրգան-լրագիր ունենալու խնդիրը....

Վերջապէս հայ հասարակութեան համար աւելի բարձր և յարգելի՞ է մի որ և է եպիսկոպոս կամ վարդապետ, քան թէ ազգային գրականական ասպարէզի մէջ գործող մի խմբագիր կամ հեղինակ։ Նրան աւելի յարգելի է Էջմիածնի աննպատակ կոնդակը, քան թէ սուրբ նպատակների համար լրագրութեան քարոզած ճշմարտութիւնը։ Նրան աւելի յարգելի են Էջմիածնի կամ մի որ և է վանքի քանդված պատերը, քան թէ յօգուտ ազգի կրթութեան հիմնարկութիւնները։ Վերջապէս նրան աւելի յարգելի է տիրացուների ժամաշապիկները, քան թէ Հայաստանում սովից կոտորվող իր արիւնակից-ազգականները։

Հայ հասարակութիւնը մի որ և է բաղդախնդիր Մանկունուն տալիս է այնքան նիւթական ոյժ, որ նա, ինչպէս ինքը պարծենում է, կարող է նոյն իսկ ազգային միջոցներով վնասել նոյն ազգին, իսկ ազգային թէ քաղաքական և թէ կրօնական գլխաւոր ներկայացուցիչը Եւրոպայի առաջ, Կ. Պօլսի հայոց Ներսէս պատրիարքը նիւթական կարօտութիւն է զգում, իր բարեկից նպատակները առաջ տանելու.... Ահա հայ հասարակութեան գործունէութիւնը դէպի իր ազգային գործերը։ Եւ մենք կրկնում ենք, որ հայ հասարակութիւնը ժլատ չէ, առատաձեռն է, բայց նուիրատուութեան տեղը ընտրել չը գիտէ,—աննպատակ է գործ ածում...

Կռոնոս

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

—

Մայիսի 19-ին

Նուխին իսկապէս վերցրած տեղովը մէկ նիւթ է և կարօտ մի սուր գրչի, որ մի առ մի լոյս աշխարհ հանի այն ամեն պակասութիւններն ու թերութիւնները, որ աջ ու ձախ աչքի են ընկնում ամեն մի քայլափոխում։

Բայց ինչու մինչև այժմ այդ քաղաքից դուրս չեկաւ մի անձ, որ երբեմնապէս թղթակցէր մեր պարբերական լրագիրներից մէկին, միթէ գրող չը կայ. ոչ, գրող շատ կայ, բայց թէ ինչու համար չեն գրում, լռում են, իմ կարծիքով երկու գլխաւոր պատճառներով կարելի է լուծել այդ հարցը. Այն է, որ դրանք կամ անտարբեր և միմիայն իր սեփական շահերի եսից ընկնող հասարակութեան մէջ մնալով, ինքեանք ևս անտարբեր բնաւորութիւն են ստացել, կամ թէ չուզենալով, ինչպէս և ամեն գաւառացի թղթակից, իրանց թշնամիների թիւը աւելացնել, նուխեցոց աչքին, ինչպէս իրանք են ասում, «փիս մարդի» դառնալ, «խաբարբզան» (լրտես) անուն ժառանգել. ճարահատեալ լռել են։ Բայց ես չուզենալով ոչ առաջիններից և ոչ էլ երկրորդների կարգին պատկանել և անյայտնի իմանալով, որ գրածներիցս ինձ ոչինչ չար չը կայ, բացի դեռ սրանց վիրաւորելուց և «փիս մարդի» դառնալուց, բայց և այնպէս պէտք է գրեմ քանի որ սրանց ամեն մի անտարբերութիւնը, բառի բուն նշանակութեամբ, և կեանք պարսաւելի կողմերը տեսնելով, խիղճս պիտի տանջէ ինձ։

Երբ լսեցի, որ նուխեցիք անտարբեր են, այո, խիստ անտարբեր են, նոյնը կրկնում եմ և այստեղ և որպէս զի ասածներս, առանց կենդանի փաստերի, շատերի կարծիքով, ոչ իրողութիւններ, այլ լոկ զրպարտութիւններ չը համարվեն, ահա և ձեզ կենդանի և ոչ թշնամաբար տեսնված փաստեր։

Անտարբերութիւնից չէ արդեօք, որ Նուխու պէս մի քաղաք մինչև այժմ չունի մի փոքր ի շատէ բարեկարգված հայոց ուսումնարան։ Անտարբերութիւնը չէ պատճառը, որ այսքան տարի է Նուխին չունի մի ընթերցարան, մի ժողովարան, մի բարեգործական նպատակով հաստատված ընկերութիւն։ Անտարբերութեանը չը պէտք է արդեօք վերաբերել, որ Նուխին, իր վրա քաղաք անունը կրելով, մինչև այժմ չունի մի համեստ բեմ, ուր երբեմնապէս ներկայացումներ տալով, թէ իրանք, եթէ ոչ բարոյական խրատներ առնէին, գոնէ կը զուարճանային և թէ եկամտով իրանց աղքատիկ դպրոցի վիճակը կը բարւոքէին, որը եթէ չասենք փակվելու, գոնէ իր օրհասական դրութեան մէջ է գտնվում այսօր։ Լսած կա՞ք, ազնիւ ընթերցողներ, այդքան ընկերութիւններ հիմնվեցան Հայաստանում, որ մի նուխեցի մի կոպէկ նուիրած լինի այս ինչ կամ այն ինչ ընկերութեանը *), այս կամ այն բարոյա-

*) 79—80 թուականների միջոցում միայն ուսուցիչ պ. Տէր-Յակոբեանի ձեռքով աշակերտներից քանի մի րուբլի ժողովվեցաւ «Արարատեան ընկերութեան» անունով, նրա էլ գործադրվելը ևս չիմացվեցաւ, չը նայելով պ. Ջ-ի և Նուիրատու 18 աշակերտաց ստորագրութեամբ այդ մասին գրած նամակների ձայներին, որոնց դեռ մինչև այժմ յիշեալ պարոնը իր հաշիւը պէտք է որ ներկայացնի։

կան հիմնարկութեանը։ Այն ինչ ամբողջ Կովկասում, եթէ չասենք քաղաք, գոնէ հարիւր տնից բաղկացած մի գիւղ կամ գպրոցի նստարանի վրա նստած աղքատ աշակերտն անգամ չը զլացաւ իր վերջին լուման ձգել հասարակաց այդ գանձարանը։ Յայտնի է դեռ, որ Նուխին 500-ից աւելի հայ բնակիչ ունի։ Կուզենայի հարցնել, յարգոյ խմբագիր, 5 բաժանորդ ունէք արդեօք Նուխում։ «Մեղուի» ու «փորձի» մասին խօսել անգամ աւելորդ եմ համարում, որովհետև հաստատ կարելի է ասել, որ դրանցից և ոչ մի համարը դեղի համար չէք գտնի մեր Նուխում, բացի ի հարկէ «Արարատից», այն էլ, ինչպէս յայտնի է, ակամայ, որի թերթերը ամբողջ տարուայ ընթացքում առանց կտրատելու են մնում։ Կարճ, Նուխեցին չէ հետաքրքրվում ընդհանուր, ազգային հարցով։ Նա մօտ չի գնայ այն հիմնարկութեանը, այն գործին, որից առաջուց հաստատ չիմանայ թէ մի քանի կոպէկ շահ կայ իր ջէբին։

Սրանք զուրկ չեն նոյնպէս և անմիաբանութիւնից։ Մի քանի օրինակ էլ սրան հաստատութեան համար բերենք այստեղ։ Ընտրեցէք սրանցից հոգաբարձու, (չեմ կարող ասել հասարակային որ և է գործի կամ որբերի խնամատար, և տեսուչ կամ ուսուցիչ, քանի որ սրանցից և ոչ մէկը գոյութիւն չունի Նուխում)։ չի քաշի մի քանի ամիս,–մէկ էլ կը տեսնես անհամաձայնութիւն ծագեց միմեանց մէջ. մէկի բռնած ուղղութիւնը զուր չեկաւ միւսին, երկար իրար «եախաբողազ» լինելուց յետ, Աստուծու կամքին թողեցին իրանց ստանձնած պաշտօնը. մէկը աջ գնաց, միւսը ձախ, տակին մնացողն էլ տեսնելով իր վրա թողած լծի ծանրութիւնը, վհատվելով, ինքն էլ ակամայ «պահպանիչ» ասելուց յետ, ձեռքերը լուանում, գնում է։ Մի այսպիսի ընտրութեան բաղդն էլ Նուխին այս տարի ունեցաւ։ Հին, այն է 79—80 թուականներում ընտրված հոգաբարձուք ազգայ ուսումնարանին կից օրիորդաց ուսումնարանի շինութիւնն էլ աւելացնելով, ուսումնարանի վրա 500 րուբլի պարտք են թողնում։ Գալիս է նոր հոգաբարձուաց ընտրութեան ժամանակը։ Ընտրվում են չորս հոգաբարձուք՝ երկուսը ուսումնական, իսկ երկուսը տնտեսական բաժնի վրա։

Աւելորդ չեմ համարում մի կարճառօտ հայեացք էլ սրանց գործունէութեան վրա ձգել։ Սրանց օրով հրաժարական է տալիս տեսչի օգնական և ուսուցիչ պ. Տէր-Յակոբեանցը։ Քանի մի տարիներով չարչարված և հազիւ հազ գլուխ բերած օրիորդաց ուսումնարանը, մի քանի ամիս ռուս վարժուհու հսկողութեան տակ մնալուց յետոյ, փակվեց։ Եկաւ Շուշուց թեմական տեսուչ պ. Յ. Տէր-Գրիգորեանցը, ուսումնարանի ելն և մուտքը քննելուց և կարգի բերելուց յետ, 600 րուբլի ռոճիկով, երեք առարկայից, ուսուցիչ որոնեց, չը ճարեց։ Ինքը գնաց Շուշի, իսկ ուսումնարանը իր առաջուայ փոքր ի շատէ ունեցած փառքից էլ զրկվելով, երկու քահանաների և մի տիրացուի թոյլ հսկողութեանը յանձնվեց և այժմ դպրոցը օրհասականին է հասած։

Նոր-Բարեկամ

ՆԱՄԱԿ ՓՈԹԻՑ

Մայիսի 21-ին

Փօթիի մէջ կան երկու եկեղեցիք, մին հայոց, միւս ռուսաց։ Բայց քրիստոնեայ զանազան եկեղեցեաց պատկանողներ շատ կան, և ամենքը յաճախում են հայ կամ ռուս (յոյն) եկեղեցիք, առանց խտրութեան։

Այստեղի գրիգորեան և կաթոլիկ հայերը գովելի են իրանց համերաշխութեամբ։ Գրիգորեան քահանան ստանում է հանգանակութեամբ ռոճիկ. այս ռոճիկի տալուն մասնակցում են և կաթոլիկ հայերը։ Այսպէս էլ կը լինէին ամենայն տեղերի գրիգորեան և կաթոլիկ հայերը միմեանց հետ, եթէ չը գտնվէին չարանախանձ կղերականներ։

Այս օրերս վախճանվեցաւ այստեղ մի հայ կաթոլիկ, որի թաղման համար եկաւ Քութայիսից դօն Իվանէ Անտօնեան, որի ազգանունից երեւում է որ հայ է։ Հանգուցեալի տէրերն առաջարկեցին նրան, որ հանգուցեալին տանեն հայոց եկեղեցին. նա մերժեց։ Երեւակայեցէք որ սա գիմնազիայի ուսումը վերջացնելով, գնացել է Իտալիա, այնտեղ ես մնացել է բաւական ուսման մէջ։ Սորանից տասն օր առաջ վախճանվեցաւ Խուչինեանի երեխան. դարձեալ Քութայիսից եկաւ դօն-Վասիլը, որը հայաստանցի է՝ Խոտորջրից. Ախալցխայից նրան տեղափոխել են Քութայիս. սա ևս չը կամեցաւ տանել հայոց եկեղեցին հանգուցեալին և ոչ անգամ ընդունեց եկեղեցու պարագաներ, որոնք թաղման ժամանակ անշուշտ ինքն չունէր բերած. մի և նոյն ժամանակ թաղման կարգը կատարեց լատին լեզուով, որով ժողովուրդը մնաց դժգոհ։

Ահա այսպէս կաթոլիկ կղերականները, իրանց ֆանատիկոսութեամբ քանդում են հայ ազգի միութեան կապերը։ Գոնէ այս կողմից գրիգորեան կղերականները գովելի են, ինչպէս անցեալները պատահեց իմ ներկայութեամբ։ Ջուգդիդում մի հայ կին վախճանվեցաւ, ինչտեղ միայն մի տուն հայ կար։ Այստեղի հայ քահանան այնտեղ էր, հրաւիրեց վրաց քահանաներին իրանց եկեղեցու զարդերով, տարաւ հանգուցեալին նրանց եկեղեցին և բոլոր կարգը կատարեց այնտեղ։

Յ. Ռափայէլեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Մայիսի 30-ին

Զատկի տօների Բագուի մէջ պատահած անկարգութիւնները, որոնց մասին ես իր ժամանակին արդէն հաղորդել եմ, առիթ եղան ոստիկանութեան ուշադրութիւնը հասարակութեան ապահովութեան վրա դարձնելու։ Քաղաքային վարչութիւնը և ոստիկանութիւնը թուրք սոտ ոստիկաններին (эсаулы) հրաժարեցրել է, նրանց տեղ նշանակում է ռուսներին, որոնք թէպէտ քաղաքային մութ անկիւնների հետ այնքան ծանօթ չեն որքան թուրքերը, բայց ունեն մի առաւելութիւն վերջիններից, այն է որ նրանք արդարութիւնը երբէք չեն ծախի մի քանի կոպէկի համար։ Այդ առաւելութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի ժողովրդի ստոր դասակարգի համար, որը մինչև այժմ հարկաւոր եղած դէպքերում թուրք ոստիկանների կողմից փոխանակ օգնութեան՝ դժուարութիւնների էր պատահում։ Թուրք սոտ ոստիկանի համար սովորութիւն էր դառել ամենայն մի դէպքում մի որ և իցէ խեղճի տգիտութիւնից օգուտ քաղել, երբ որ վերջինին պատահում էր գործ ունենալ նրա հետ։ Այդ բանը հաստատելու համար փաստեր շատ կարելի է բերել, փաստեր, որոնք ոչ միայն հասարակ եսաւուլների նեղ շահախնդրութիւնը կարող էին հաստատել։ Սակայն կան այնպիսի հանգամանքներ, որոնք կամայ ակամայ ստիպում են մարդուն լռել այդ փաստերի մասին, մինչև այն ժամանակ, երբ որ դատական մամուլը մի որոշ աստիճանի ազատ կը լինի։

Այստեղի հրէաները Ռուսաստանում պատահող անկարգութիւնների պատճառով մեծ երկիւղի մէջ են։ Լուր է տարածվել, թէ վաղը Բագուի ռուս առհեստաւորները մտադիր են անպատճառ յարձակվել այստեղի փոքրաթիւ հրէայ վաճառականների վրա։ Թէ որքան ճշմարիտ կը լինի այդ լուրը, դժուար է նախագուշակել, միայն ես երէկ և այսօր անձամբ տեսակցութիւն ունեցայ մի քանի հրէայ վաճառականների հետ. նոքա այդ լուրը հաստատում են նրանով, թէ ամենայն օր իրանց մօտ գալիս են ծանօթ և անծանօթներ նրանց նախազգուշացնելու համար։ Վաղվանից որ ռուսաց տօն է չարունակ երեք օր, հրէաները մտադիր են կողպած պահել իրանց խանութները։ Ասում են թէ կառավարչութիւնը հարկաւոր կարգադրութիւններ է անում կարգը պահպանելու համար։ Ի՞նչ և իցէ կը սպասենք մինչև վաղը և տեսնենք ինչ կը պատահի. երանի թէ այդ տօն օրերը առանց խռովութիւնների անցնեն։ Բայց հազիւ թէ այդ լուրը հաստատվի, որովհետև այստեղ ռուսները առիթ չունեն գրգռվելու Բագուի հրէայ վաճառականների դէմ. սրանց երբէք չէ կարելի հաւասարացնել Ռուսաստանի հրէաների հետ հարստահարութեան կողմից։ Բագուի հրէաները մի և նոյն տեսակ համեստ վաճառականներ են, ինչպէս հայ և ռուս վաճառականները։

Նամակս վերջացնում եմ մի ուրիշ լուրով։ «Русскій Курьеръ» լրագրի № 119-ին մէջ տպված Բագուից գրված թղթակցութեան համար, ասում են մի քանի անձինք կամենում են դատ բանալ թղթակցի դէմ, որովհետև այդ թղթակցութիւնը վիրաւորել է նրանց։ Դատ բացողներից գլխաւորը տեղւոյս գաւառապետն է, որի մասին յիշեալ թղթակցութեան մէջ ասված էր, թէ նա փոխանակ իր պաշտօնը կատարելու, պարապում է միջնորդութեամբ, օրինակ իբր թէ մի օրվայ մէջ նա գիւղականներից գնել է 1000 րուբլով մի գետին և ծախել է ուրիշին 7000 րուբլով։ Ասում են թէ գաւառապետը հեռագրել է «Рус. Курьеръ» լրագրի խմբագրին, որ սա յայտնէ թղթակցի անունը։ Բայց խմբագիրը պատասխանել է թէ ինքն է պատասխանատու թղթակցութեան համար։

Նամակս վերջացրած էր, երբ լսեցի թէ քաղաքագլուխը հրաւիրել է բոլոր տեղային գործարանատէրերին և խնդրել, որ սոքա համոզեն իրանց գործաւորներին անկարգութիւններ չանել։ Վաղը փողոցներում կարգապահ զինուորներ կը լինեն։ Սպասում են նահանգապետին Թիֆլիսից։

Շիրվանզադէ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 3-ին յունիսի

«Մշակի» 95-դ համարում Ֆրանսիայից գրված պ. Լանգլիշի նամակը, ուր յիշում էր պ. Գիւլօրիէլի առաջարկութիւնը, փարիզում ֆրանսերէն լեզուով հայոց օրգան հիմնելու, մեծ համակրութեամբ ընդունվեցաւ մեր և մեր ծանօթ մի քանի երիտասարդներից, և խնդրեցին ինձ, որ այս փոքրիկ նամակով դիմեմ ձեզ, խնդրելով չառպել «Մշակի» 96-դ համարում «Ինչ է յայտնվում» վերնագրով առաջնորդող յօդուածում յայտնած ձեր միտքը իրագործելու,—այն է դիմել ուղղակի պ. Գիւլօրիէլին և խնդրել ստորագրութեան թերթը։

Մենք մեր ծանօթ երիտասարդների հետ միասին, որ թւով դեռ 5—6 հոգի ենք, խոստանում ենք այն օրգանի հիմնելու օրից, մի մի օրինակ բաժանորդ գրվել։ Թէ որքան անհրաժեշտ և օգտաւէտ է եւրոպական մի լեզուով հայոց օրգան ունենալը, մանաւանդ մեր ազգի այսպիսի ժամանակ, այդ յայտնի է ամեն մի բանիմաց անձին, միայն մենք մեր կողմից կը ցանկանք և կը հրաւիրենք մեր ազգայնոց ուշադրութիւնը այս հարցի վերաբերութեամբ։

Եթէ Կ. Պօլսի հայ հասարակութիւնը, մանաւանդ ազգային ժողովը, անուշադիր մնաց այս հարցին, մենք յուսով ենք, որ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը սիրով կընդունի այդ առաջարկութիւնը, մանաւանդ որ, ընդամենը միայն 200 բաժանորդ է հարկաւոր։ Ոչ թէ Թիֆլիսի հասարակութիւնը, այլ միայն ուսանողները կարող են լրացնել այս թեթև պահանջը, մինչդեռ զանազան Քամօ-Մինար անբարոյականացնող թատրոնական ներկայացումների վրա հարիւրներով են վատնում։ Եթէ Քամօ-Մինար պիէսան, որ ներկայացնում է հանդիսականներին ժողովրդեան անբարոյականութեան պատկերը, այնպէս համակրութեամբ է ընդունվում, ինչու չը համակրել պ. Գիւլօրիէլի ձեռքով հիմնվող այն օրգանին, որի միջոցով լուսաւորեալ աշխարհին, Եւրոպային պէտք է ներկայացվեն հայութեան համճարի ազնիւ նկարագիրը, և Թիւրքիայի հայ ժողովրդի թշուառութիւնները....

Ա. Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՈԼԳԱՐԻԱ

Բոլգարական իշխան Ալէքսանդր յոյս ունի, որ իր արած քայլը կաջողվի, որովհետև նրա առաջարկութիւնը ընդունվել է եւրոպական երեք պետութիւններից, որոնք ցանկանում են, որ իշխանը չը հրաժարվի բոլգարական գահից։ Բ. Դուռն էլ իր կողմից կը պաշտպանի իշխանին, որովհետև նա ևս ոչինչ օգուտ չունի Բոլգարիայի կառավարութեան փոխվելուց։ Մինչև ընտրութիւնների կատարվիլը իշխանը հինգ զինուորական նահանգապետներ է նշանակել, որոնք անսահման իշխանութիւն կունենան նահանգական վարչութիւնների վրա։ Նահանգապետները հրահանգներ կը ստանան անմիջապէս մինիստրութեան նախագահից։

Իշխանին ընդդիմադիր կուսակցութիւնը Կարաւելօվի առաջնորդութեամբ մտադիր է պատասխանել իշխան Ալէքսանդրի ազդարարութեանը մի ազդարարութեամբ, որով պէտք է հերքվի այդ կուսակցութեան վրա դրած մեղադրանքները և յայտնվի, թէ ընդդիմադիրականները փորձի համար կընդունեն իշխանի առաջարկութիւնը միայն երեք տարի ժամանակով։ Այդ ժամանակը բաւական է փորձելու համար, եթէ իշխանի առաջարկութիւնը կարող է լաւացնել բոլգարական գործերի դրութիւնը։ Ամենքը հաւատացած են, որ բոլգարական իշխանը չի ընդունի այդ առաջարկութիւնը։

ՍԵՐԲԻԱ

Մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ օգոստոսի 22-ին իշխան Միլան Սերբիայի թագաւոր կը յայտնվի և որ այդ գործի համար արդէն ստացված է աւստրօ-ունգարական կառավարութեան համաձայնութիւնը։ Բելգրադի մէջ լուր է տարածված, որ այդ գործին ոչ մի պետութիւն չի ընդդիմանայ, որովհետև Եւրոպայի համար մի և նոյն է Սերբիան իշխանութիւն կը լինի, թէ թագաւորութիւն։

Սերբիական երկաթուղիները կը միանան թիւրքաց երկաթուղիների հետ Վրանիայի մէջ, որովհետև առաջվայ նշանակված տեղը անյարմար է յայտնվել։ Որոշված գծի վրա աշխատանքները արդէն սկսված են։ Վրանիայի և Նիշի մէջ կառուցվող երկաթուղին անցնում է Սերբիայի գիջած ամենապտղատու դաշտի մէջ։ Իշխան Միլան պատրաստվում է յունիս ամսին Բեռլին ուղևորվել և մնալ այնտեղ մինչև կը վերջանայ իր պալատի շինութիւնը։ Պատմում են, որ իշխան Միլանի ճանապարհորդութեան նպատակն է գերմանական կառավարութեան համաձայնութիւնը ստանալ Սերբիան թագաւորութիւն յայտնելու համար

ԱՆԳԼԻԱ

Անգլիական կառավարութիւնը չափազանց զգուշութեամբ է վարվում իռլանդական շփոթված ազգաբնակութեան հետ։ Անգլիական բազմաթիւ ազատամիտ լրագիրները այն կարծիքի էին, որ կառավարութիւնը վերջապէս կը ոչնչացնէ իռլանդական կալուածական միութիւնը, և այդպիսով վերջ կը դնի այն բացարձակ ցոյցերին, որ կատարել են տալիս անբաւական իռլանդացիներին միութեան եռանդոտ անդամները։ Բայց Գլադստօն յայտնեց համայնքների ժողովի մէջ, որ կառավարութիւնը չէ էլ մտածել կալուածական միութեան ոչնչացնելու մասին, որովհետև այդպիսի կարգադրութիւնը ընդդէմ կը լինէր օրէնքներին, որոնք թոյլ են տալիս ժողովների և ընկերութիւնների ազատութիւնը։ Իսկ պարլամենտից նոր բացառական օրէնքի խնդրելը կառավարութիւնը վնասակար է համարում։ „Times“ լրագրի կարծիքով Գլադստօնի այդպիսի վարմունքը փառաւոր է և այսուհետև Իռլանդիայի մէջ պատահած անցքերի համար կառավարութիւնը պատասխանատու կը լինի։ Լրագիրների մեծամասնութիւնը նոյնպէս այդ կարծիքի է, թէպէտ ամենքը գնահատում են այն զգուշութիւնը, որ առիթ է տալիս Գլադստօնին չը դիմել վարչական խիստ միջոցների իռլանդական շարժումը զսպելու։ „Daily News“ ազատամիտ լրագրի կարծիքով, անկարելի է փակել իռլանդական կալուածական միութիւնը առանց մի նոր օրէնքի և որ աւելի լաւ է գործել խիստ միջոցներով, օրէնքի հիման վրա յանցաւոր գործողութիւնների դէմ, քան թէ միջոց չը տալ իռլանդացիներին հաւաքվել և քննել իրանց օրինաւոր շահերը կալուածական միութեան առաջնորդութեամբ, որի գոյութիւնը ապօրինի չէ։ Բազմաթիւ իռլանդական և ամերիկական լրագիրները մատնացոյց են լինում այն իրողութեան վրա, որ Անգլիան ունի նոյնպէս լորդերի ժողով, որ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ արտօնութիւն ունեցող կալուածատէրերի միութիւն։ Եթէ լորդերը այդպիսի մի զօրաւոր միութիւն ունենեն, ուրեմն անիրաւացի կը լինի արգելել տարաբաղդ գիւղացիներին իրանց ժողովը ունենալ։

Կալուածական օրինագծի քննութիւնը շարունակվում է պարլամենտի մէջ և անդադար յարձակումները Գլադստօնի վրա